

**ACHILLEA MILLEFOLIUM L.(MINGBARG)NING
SHIFOBAXSH XUSUSIYATLARI, BIOEKOLOGIYASI
VA LANDSHAFT DIZAYNIDAGI AHAMIYATI**

“Termiz” davlat muzey qo’riqxonasi

Tabiat bo’limi bosh mutaxassisi

Begmatova Tahmina

Tahminabegmatova@gmail.com

+998917307929

Annotatsiya. *Achillea millefolium* L.- Asteraceae oilasiga mansub, keng tarqalgan ko‘p yillik dorivor va manzarali o‘simlikdir. Ushbu maqolada uning fitokimyoviy tarkibi, farmakologik faolligi, ekologik moslashuvchanligi hamda landshaft dizaynidagi qo‘llanilish imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: *Achillea millefolium*, mingbarg, fitokimyo, farmakologiya, landshaft dizayni, dorivor o‘simlik.

Аннотация. *Achillea millefolium* L. — широко распространённое многолетнее лекарственное и декоративное растение, относящееся к семейству Asteraceae. В данной статье анализируются его фитохимический состав, фармакологическая активность, экологическая адаптивность, а также возможности применения в ландшафтном дизайне.

Ключевые слова: *Achillea millefolium*, тысячелистник обыкновенный, фитохимия, фармакология, ландшафтный дизайн, лекарственное растение.

Kirish

Dorivor o‘simliklar insoniyat tomonidan qadim zamonlardan buyon turli kasalliklarni davolash va profilaktika qilish maqsadida qo‘llanib kelinmoqda. So‘nggi yillarda tabiiy dorivor vositalarga bo‘lgan qiziqishning ortishi natijasida ko‘plab dorivor o‘simliklarning kimyoviy tarkibi va farmakologik xususiyatlari chuqur o‘rganilmoqda.

Taksonomiya va morfologiya

- Sinf: Magnoliopsida
- Tartib: Asterales

- Oila: Asteraceae
- Tur: *Achillea millefolium* L.

Dorivor o'simliklar orasida mingbarg (*Achillea millefolium* L.) qadimdan xalq tabobati va zamonaviy fitoterapiyada keng o'rganilgan turlardan biridir. U Yevroosiyo va Shimoliy Amerikaning mo'tadil zonalarida tabiiy tarqalgan bo'lib, ekologik moslashuvchanligi yuqori o'simlik sifatida baholanadi. *Achillea millefolium* kosmetika, farmatsevtika, nutrasevtika (biologik faol qo'shimchalar) va qishloq xo'jaligi sanoatlarida juda qadrlanadi.

Achillea millefolium ko'p yillik o'tsimon o'simlik bo'lib, balandligi 20–80 sm gacha yetadi. Poyasi tik, shoxlangan va mayin tuklar bilan qoplangan. Barglari navbatma-navbat joylashgan bo'lib, chuqur patsimon qirqilgan. Barglarning ko'plab bo'lakchalarga ajralganligi sababli o'simlik "millefolium" ("ming bargli") nomini olgan. Gullari mayda savatchalardan tashkil topgan qalqonsimon to'pgullarda joylashadi. Gullarining rangi oq, pushti yoki och binafsha bo'lishi mumkin. Mevasi cho'zinchoq urug'cha bo'lib, urug' orqali va vegetativ yo'l bilan ko'payadi. Uning tarkibida quyidagi biologik faol moddalarning mavjudligi aniqlangan:

- **Efir moylari** (azulen, cineol, borneol)
- **Flavonoidlar** (apigenin, luteolin)
- **Seskviterpen laktonlar**
- **Taninlar**
- **Alkaloidlar (kam miqdorda)**
- **Vitamin K va C**

Farmakologik xususiyatlari

Yallig'lanishga qarshi ta'sir, gemostatik (qon to'xtatuvchi) ta'sir Vitamin K va taninlar qon ivish jarayonini tezlashtiradi, kapillyar qon ketishini kamaytiradi. Efir moylari bakteriyalar (*Staphylococcus aureus*, *E. coli*) va ayrim zamburug'larga nisbatan ta'sir ko'rsatadi. Oshqozon-ichak tizimida spazmolitik va sekretor jarayonlarni tartibga soluvchi ta'sir kuzatiladi. Bundan tashqari, o'simlik tarkibidagi biofaol komponentlar ovqat hazm qilish tizimi faoliyatini me'yorlashtirish, qon

aylanishini yaxshilash hamda organizmning umumiy himoya mexanizmlarini kuchaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli *Achillea millefolium* L. zamonaviy fitoterapiyada tabiiy dorivor vositalar ishlab chiqish uchun istiqbolli o'simlik manbalaridan biri sifatida e'tirof etilib, uning kimyoviy tarkibi va farmakologik xususiyatlarini chuqur o'rganishga qaratilgan ilmiy izlanishlar tobora kengayib bormoqda.

Tarqalish hududi jihatidan Yevropa, Osiyo, shimoliy amerika hududlarida keng tarqalgan. Markaziy Osiyo hududlarida, jumladan O'zbekistonning tog'oldi va tog'li hududlarida ham uchraydi.

Achillea millefolium asosan quyidagi sharoitlarga moslashgan: Qurg'oqchilikka chidamli, past unumdor tuproqlarda o'sadi, quyoshli va yarim soyali joylarda rivojlanadi, past haroratlarga nisbatan yuqori moslashuvchanlikka ega. Tuproq eroziyasini kamaytiruvchi ildiz tizimiga ega. Ildizpoyali tizimi tuproqni mustahkamlaydi va yonbag'irlarda barqarorlikni oshiradi.

Bundan tashqari, o'simlikning turli ekologik omillarga yuqori darajada moslasha olish qobiliyati, qurg'oqchilikka, harorat o'zgarishlariga hamda tuproq sharoitlarining xilma-xilligiga nisbatan chidamliligi uning landshaft arxitekturasini va ko'kalamzorlashtirish amaliyotida keng qo'llanilishiga imkon yaratadi. Mazkur bioekologik xususiyatlari tufayli *Achillea millefolium* L. minimal agrotexnik parvarish talab qiladigan, iqtisodiy va ekologik jihatdan samarali manzarali o'simlik sifatida yuqori baholanadi.

Tadqiqotlar natijasida *Achillea millefolium* (mingbarg) o'simligining manzarali o'simlik sifatidagi ahamiyati yuqori ekanligi aniqlandi. So'nggi yillarda ekologik barqaror, suv tejamkor va kam parvarish talab qiladigan yashil hududlarni yaratishga bo'lgan ehtiyojning ortishi mingbargning landshaft dizaynidagi ahamiyatini yanada oshirmoqda. Tadqiqotlar va bog'dorchilik amaliyoti natijalari ushbu turning qurg'oqchilikka chidamliligi, uzoq muddat gullashi va turli ekologik sharoitlarga moslashuvchanligi sababli zamonaviy landshaft kompozitsiyalarida keng qo'llanilayotganligini ko'rsatadi. Landshaft dizaynida mingbargning asosiy

afzalliklaridan biri uning uzoq muddat estetik jozibadorligini saqlab qolishidir. O'simlik yoz davomida uzluksiz gullab, bog' kompozitsiyalariga mavsum davomida rang-baranglik baxsh etadi. Shuningdek, u ekologik barqaror landshaftlarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa

Achillea millefolium, undan olinadigan mahsulotlarning sifati va samaradorligini ta'minlash uchun xomashyoni standart talablar asosida qayta ishlash hamda sifat nazoratini olib borish zarur hisoblanadi.

Kelajakdagi tadqiqotlar mazkur o'simlikning zamonaviy fitoterapiyada tabiiy dorivor vositalar ishlab chiqish uchun istiqbolli o'simlik manbalaridan biri sifatida e'tirof etilib, uning kimyoviy tarkibi va farmakologik xususiyatlarini chuqur o'rganishga qaratilgan ilmiy izlanishlarni tobora kengaytirib borish lozim. Uning to'liq imkoniyatlarini ochish uchun ilmiy isbotlangan yondashuvlar, sifat nazorati va xavfsizlikka asoslangan keng ko'lamli tadqiqotlar zarur.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Botanika instituti
2. O'zbekiston florasida va dorivor o'simliklari bo'yicha ilmiy nashrlar. Toshkent, 2018–2024.
3. Dorivor va xushbo'y o'simliklar . Springer Nature, 2021.
4. Applequist W. L., Moerman D. E. Yarrow (*Achillea millefolium* L.): ethnobotany and medicinal use review. *Journal of Ethnopharmacology*, 2011.
5. Royal Horticultural Society (RHS). *Achillea millefolium* Plant Profile. Available at: <https://www.rhs.org.uk>
6. https://en.wikipedia.org/wiki/Achillea_millefolium